

**UTICAJ RAZVOJA TURISTIČKIH PONUDA NA POBOLJŠANJE
KVALITETA ŽIVOTA LJUDI U IVANJIČKOM KRAJU**

**INFLUENCE OF DEVELOPMENT OF TOURISTIC ARRANGEMENTS ON
IMPROVING LIFE QUALITY OF PEOPLE IN IVANJICA AREA**

Miloje Ostojić¹⁾, Dr Svetislav Lj. Marković²⁾, Dr Ilija V. Popović³⁾

Rezime: U Srbiji pre balkanskih ratova, zbog zabačenosti, nerazvijenosti i hajdučije, Ivanjica je dugo bila na rđavom glasu. Ali, zbog svojih pogodnih prirodno-zdravstvenih kvaliteta, koji vrlo povoljno deluju na ljude obolele od anemije i disajnih organa, kao i zbog blizine Priličkog Kiseljaka, Ivanjica je posle Prvog svetskog rata postala privlačno i omiljeno mesto, pogodno za letovanje, odmor, razonodu i oporavak. Za turističko mesto proglašena je početkom treće decenije 20. veka, zajedno sa Kotorom, Dubrovnikom i Cetinjem. Tridesetih godina prošlog veka prva organizovana grupa gostiju posećuje Ivanjicu. Narednih godina broj posetilaca Ivanjice neprekidno raste, a turistička privreda jača. Proglašenje Ivanjice za vazдушnu banju 26. januara 2000, zatim proglašenje „Parka prirode Golija“ 20. jula 2001, rezervata biosfere „Golija-Studenica“ 15. septembra 2001. godine i stavljanje Golije pod zaštitu UNESCO-a doprinelo je da Ivanjica marketinški agresivnije nastupi i ojača svoje pozicije na turističkom tržištu. Osim Ivanjice, turistička naselja su i Prilike (posebno Prilički Kiseljak), Međurečje, Deviči, Lisa, Kušići, Golijska Reka, Bele Vode i Katići. Put ka razvijanju turističke privrede u Ivanjici deo je ukupnih razvojnih procesa u ovoj privredno slabo razvijenoj regiji (Starom Vlahu). Davanje turističkih usluga može se proširivati u zavisnosti od vrsta turizma koje se mogu razviti. U tom smislu se mogu izdvojiti određene prednosti i prioriteti, koji mogu, u većoj meri, da pospešuju razvojne procese i ubrzaju tempo ukupnog razvoja. Jednom rečju, turizam u ivanjičkom kraju jeste očigledna stvarnost i budući pravac privrednog razvoja opštine.

Glavne reči: turizam, seoski turizam, turistički promet, ivanjički kraj, Golija.

Abstract: In Serbia before the Balkan wars, Ivanjica had had a bad reputation for a long time due to its remoteness, backwardness and brigandage. But owing to its suitable natural and health care qualities, which have a highly positive effect on people suffering from anaemia and the diseases of respiratory organs, as well as the vicinity of Prilicki Kiseljak, after the First World War Ivanjica became an attractive and favourite destination, suitable for summer holidays, rest, entertainment and recuperation. It was proclaimed a touristic place at the beginning of the third decade of the 20th century, along with Kotor, Dubrovnik and Cetinje. During the 1930s the first organized group of guests visited Ivanjica. In the years that followed the number of visitors was incessantly rising, and the touristic industry was growing stronger. Proclaiming Ivanjica an air spa on January 26, 2000, then proclaiming "Natural Park Golija" on July 20, 2001, reservation of biosphere "Golija-Studenica" on September 15, 2001 and putting Golija under the protection of UNESCO have all contributed to more aggressive advertising of Ivanjica and strengthening of its positions in the touristic market. Besides Ivanjica, touristic places are also Prilike (especially Prilicki Kiseljak), Medjurecje, Devici, Lisa, Kusici, Golijska Reka, Bele Vode and Katici. The development of touristic industry in Ivanjica is a part of overall developmental processes in this economically underdeveloped region (Stari Vlah). The range of touristic services rendered can be increased to a depending on the types of tourism that can be developed. In this respect, certain advantages and priorities can be put forward, which may prompt the developmental processes and fasten the overall development at a greater extent. Shortly, tourism in the area of Ivanjica is an obvious reality and a course of economic development which this municipality will take in the future.

Key words: tourism, country tourism, tourist circulation, the area of Ivanjica, Golija.

-
- 1) **Miloje Ostojić**, inž. men., Turistička organizacije opštine Ivanjica, Milinka Kušića 47, 32250 Ivanjica, E-mail: ostojaiv@ptt.yu i tooivanjica@yu1.net.
  - 2) **Dr Svetislav Lj. Marković**, profesor, Visoka škola tehničkih strukovnih studija Čačak, Ulica Svetog Save 65, 32000 Čačak, E-mail: svetom@nadlanu.com.
  - 3) **Dr Ilija V. Popović**, docent, Ljubički kej, soliter 5, stan 65, 32000 Čačak, E-mail: ilijapop@ptt.yu.

1. UVOD

Opština Ivanjica raspolaže značajnim antropogenim turističkim vrednostima (arheološkim, spomeničkim, etnografskim, ambijentalnim i manifestacionim). Zajedno sa prirodnim znamenitostima čine ogroman turistički potencijal.

Srednji vek je ostavio brojne spomenike na području opštine Ivanjica. Mora se konstatovati da oni još uvek nisu dovoljno popularisani kao turistički motivi. Iz srednjovekovnih manastirskih povelja saznaje se da je ivanjicka oblast bila u sklopu Nemanjićke Raške. Najznačajnije manastiri i crkve u Moravičkom kraju su:

Manastir Kovilje – udaljen je 30 km od Ivanjice idući na jug. Ova srednjovekovna građevina sa delimično očuvanim freskama potiče s kraja 12. i početka 13. veka, ali to još nije pouzdano utvrđeno. Najbolje je očuvana freska "Isus Hristos Pantokrator", čiji se likovi odlikuju monaškim karakterom i ukazuju da je freska nastala početkom 13. veka. Manastir sačinjavaju crkve Svetog Arhandela i Svetog Nikole. Ranije se smatralo da je ova crkva lekovita pa je u nju dolazilo mnogo sveta tražeći lek svojoj bolesti.

Crkva Svetog Preobraženja – nalazi se u Pridvorici, 28 km jugoistočno od Ivanjice. Pominje se u Nemanjinoj povelji, što znači da je veoma stara. Njen živopis je uništen.

Crkva Svetog Konstantina i Carice Jelene – nalazi se u centru Ivanjice. Podignuta je 1836, tri godine posle formiranja varošice. Jedinu je objekat iz toga doba u Ivanjici. Preživela je dva požara u kojima je izgorela čitava varoš. Živopisana je 1862. godine i živopis je u celini očuvan.

Crkva Lazarica – nalazi se na brdu iznad Ivanjice na 780 m nadmorske visine, 4 km od grada. Prema predanju na ovom mestu je sahranjen Boško Jugović. Tu je 1911. godine Blagoje Luković, građevinar iz Ivanjice, podigao crkvicu i zasadio devet hrastova koji simbolizuju devet Jugovića. Prilikom kopanja temelja nađen je jedan kalpak težak 4 kg.

Adžijina crkva – nalazi se na ulazu u Hadži-Prodanovu pećinu. Crkvu je sagradio Hadži-Prodan Gligorijević. Godine 1976. prilikom izgradnje puta Ivanjica – Vučkovića, crkva je nesrećno srušena obrušavanjem velikih blokova stena. Međutim, crkva je obnovljena, i danas, zajedno sa pećinom, predstavlja značajnu turističku atrakciju.

Ivanjičani su veoma aktivno i uspešno učestvovali u svim oslobodilačkim ratovima Srbije: u ustancima protiv Turaka, ratovima od 1876. do 1878. godine, u Prvom i Drugom balkanskom ratu, u Prvom i Drugom svetskom ratu...

U prvom oslobodilačkom (Javorskom) ratu 1876. godine srpska vojska nije imala mnogo

uspeha. U tim borbama posebno se istakao major Mihailo Ilić koji je predvodio Moravičane, i slavno poginuo 24. avgusta 1876. O tom događaju govori **spomenik majoru Iliću** podignut 1907. godine. Udaljen je od Ivanjice 36 km i nalazi se na Javoru, na brdu iznad bivše carinarnice, na mestu gde je bila granica sa turskom carevinom. U okolini spomenika se nalaze humke koje predstavljaju počivalište izginulih junaka iz Javorskog rata.

Spomenik Revolucije – lociran je u samom centru Ivanjice. Delo je poznatog likovnog stvaraoca i revolucionara Đorđa Andrejevića-Kuna. Spomenik je u stvari mozaik veličine 5x2,4 m, i prikazuje ustanak i pobedu protiv okupatora.

Spomenik đeneralu Draži Mihailoviću (1893-1946) – nalazi se u centru grada, podignut je 2003. godine u znak pažnje prema legendarnom vođi četničkog pokreta u II svetskom ratu (đeneralu i komandantu jugoslovenske vojske u otadžbini). Pored spomenika je dom (Čičin dom) koji prerasta u Ravnogorsku biblioteku i muzej Ravnogorskog pokreta. Spomenik izaziva veliko interesovanje turista koji posećuju Ivanjicu.

Rimski most. U selu Kumanica na 16-om km jugozapadno od Ivanjice, u pravcu prema planini Goliji, nalazi se stari kameni most preko reke Moravice. Sudeći po njegovoj tehnici, on bi mogao biti građen u isto vreme kad i mostovi u Prizrenu, što znači u XV veku. U tradiciji ovog kraja most postoji pod nazivom „Rimski most“, premda u njemu nema ničeg rimskog.

Kameni most. Za posetioce Ivanjice od posebnog interesa je kameni most na javorsko-dragačevskom putu. Predstavlja najveći jednolučni most na Balkanu, sagrađen po principu klinova, bez vezivnog materijala. Gradili su ga italijanski majstori 1906. godine od velikih kamenih blokova. Još uvek se koristi za saobraćaj i prelazak pešaka.

Hidrocentrala na Moravici sagrađena je 1911. godine. Predstavlja petu hidrocentralu u zemlji. Još uvek je u funkciji (osvetljava gradski park), ali je pretvorena u muzej. Sa svojim starim Simensovim mašinama, ona danas predstavlja zanimljiv objekat koji privlači elektrostručnjake i turiste. Betonska brana visine 9 m čini prelep vodopad koji je vizuelni simbol grada. Mladi i smeli kupači u toku leta rado dolaze na branu i skaču u dubinu.

Na Kušićima postoji **Muzej Javorskog rata**, podignut za uspomenu na teške borbe vođene na javorskim visovima 1876. godine.

U antropogene turističke vrednosti ubrajamo i manifestacije (priredbe) koje privlače pažnju turista. Imaju dugu i raznovrsnu tradiciju. Tu se ističu: „*Festival izvorne srpske pesme*“ u Prilikama kod Ivanjice, „*Zvuci Golije, Javora i Mučnja*“, koja neguje izvorni melos, humor i običaje Moravičkog kraja, „*Javorski sabor dvojničara i*

starih muzičkih instrumenata Srbije“ (u nedelju pred Vidovdan u Kušićima), “Hajka na vuka” (održava se krajem marta na Goliji). Pored navedenih manifestacija koje su posećenije, svake godine održava se nekoliko manje posećenih.

2. GOLIJIA - REZERVAT BIOSFERE

Golija je najviša, najprostranija i najznačajnija među starovlaškim planinama. Skoro 70% planine se nalazi na teritoriji opštine Ivanjica. Ističe se lepotom i jedna je od šumama najbogatijih planina u Srbiji. Simbol Golije predstavljaju reke Moravica i Studenica.

Rečne doline razdvajaju uzvišenja različitog oblika i veličine, često zasečena serijom površi i terasa. Najviši vrh Golije je Jankov kamen (1833 mnv). Sa njega, ali i sa Crnog vrha (1725 mnv), Radulovca (1785 mnv) i Bojovog Brda (1748 mnv) pruža se izvanredan vidik na prostranstva golijskih šuma, pašnjaka, livada, i dalje na vrhove Kopaonika i obrise Komova i Prokletija. Golija je jedna od malobrojnih planina u Srbiji na kojoj su evidentirani glacijalni oblici. Njih je, pre jednog veka, otkrio Jovan Cvijić i skrenuo pažnju budućim istraživačima.

Golija slobodno može nositi epitet vazdušne banje, u kojoj se razlikuju tri klimatska reona. **Dolinski sa brdskim**, obuhvata prostore do 700 mnv, i karakteriše se umereno kontinentalnom klimom modifikovanom uticajem okolnih planina. **Prelazni** obuhvata prostore između 700 i 1300 mnv, sa dugim i oštrim zimama i kratkim, svežim letima. Zime su sa dosta snežnih padavina, a leta sa toplim danima i svežim noćima. **Planinski**, obuhvata područje sa nadmorskom visinom preko 1300 mnv i karakterišu ga oštre i hladne zime i kratka i prohladna leta.

Do sada je na Goliji zabeleženo 1091 vrsta živog sveta. Međutim, ne treba zanemariti ni podatke o konstatovanih 117 vrsta i varijeteta algi, 40 vrsta mahovina, sedam vrsta lišajeva i 75 vrsta gljiva. Zbog prisustva 95 vrsta ptica Golija je jedan od veoma važnih planinskih ornitoloških evropskih centara.

Vlada Republike Srbije je jula 2001. godine donela Uredbu kojom se područje planine Golija stavlja pod zaštitu kao Park prirode Golija i svrstava u prvu kategoriju zaštite kao prirodno dobro izuzetnog značaja. Precizno su definisane granice parka koji obuhvata područja opština: Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica, ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa I (557,22 ha), II (3.830,59 ha) i III (70.795,19 ha) stepenom zaštite. Treba reći da je 39.528 ha, odnosno 53% površine Parka prirode pod šumom. Unutar *prve zone*, koja je srce rezervata obavljaju se isključivo naučna istraživanja. *Druga zona* je

namenjena obrazovanju i eko-turizmu. U *trećoj zoni* se odvija privredna aktivnost koja daje mogućnost ekonomskog razvitka kraju.

Zbog izuzetne očuvanosti izvornih prirodnih (mnogobrojni izvori, razvijena gusta rečna mreža, raznovrstan reljef, plodno zemljište, bogat i raznovrstan biljni i životinjski svet), ali i kulturnih vrednosti, na predlog Zavoda za zaštitu prirode Srbije, MAB/UNESCO komitet, u okviru Parka prirode Golija površine 75.183 ha proglasio je Rezervat biosfere Golija – Studenica površine 53.804 ha (15. 09. 2001. godine).

Planina Golija pruža velike mogućnosti za odmor i rekreaciju u gotovo netakutoj prirodi. Padine Golije su izuzetno pogodne za skijanje, jer zime obiluju snegom. Zbog toga je zimski turizam prioritetna delatnost na ovoj planini.

U završnoj fazi je izrada „master plana“ za Goliju koji će definisati sve infrastrukturne objekte, turističke centre, žičare i drugo, što će ovu planinu svrstati u red velikih zimskih centara Evrope.

Na Goliji na visini od 1408 mnv nalazi se sportsko-rekreativno odmaralište **Golijska Reka**. Raspolaže sa 94 ležaja koji se nalaze u hotelskom delu i dva depadansa. U sklopu odmarališta nalaze se fudbalsko igralište i igrališta za male sportove i tenis. Posebna atrakcija je pešačenje do vidikovca Jankov kamen (1833 mnv) i Novića brda (1650 mnv), kao i obeležena 3 km duga staza zdravlja.

Planina Golija predstavlja neprocenjivo prirodno bogatstvo Ivanjice, kao i Srbije. Ako se uzme u obzir činjenica da je jedini Rezervat biosfere u našoj zemlji, njena istinska vrednost dobija pravi značaj. Ona svojim posetiocima pruža mnogo i nesebično. Za uzvrat potrebno je čuvati njenu ekološku čistotu po svaku cenu.

3. STACIONARNE VRSTE TURIZMA

Stacionarne vrste turizma, odnosno tzv. “veliki turizam”, su dolasci gostiju u turistička mesta sa željom i namerom da se u mestu odmore i borave duže vreme. Duže zadržavanje gostiju traži kvalitetniju, raznovrsniju i bogatiju turističku ponudu. Potrebe stacionarnih turista su siguran oslonac za proizvodnju roba i usluga i njihov plasman. Stacionarni turisti, iako imaju manju prosečnu dnevnu potrošnju, dužinom boravka obezbeđuju obim i stalnost prodaje. Zbog toga njihova potrošnja određuje karakter ponude lokalnih proizvođača. Ukus turista orijentiše proizvođače prema konzumnim, trajnim robama i suvenirima. U tom pogledu stacionarne vrste turizma mogu da utiču na strukturu i obim ponude lokalnih proizvođača (mlečni proizvodi, povrće i voće, meso i prerađevine, lekovita bilja, proizvodi narodne radinosti...).

4. SEOSKI TURIZAM – IVANJIČKI BREND

Ivanjica je jedno od retkih mesta koja su počela da neguju seoski turizam dalekih 70-ih godina prošlog veka, tako da se može reći da je *seoski turizam brend ivanjičkog kraja*. Turistički nomadi rado dolaze u domove ivanjičkih seljaka u kojima prijatno provode dane godišnjeg odmora, na seoski način, po vrlo povoljnim cenama.

Na teritoriji opštine Ivanjica (slika 1) ima sedam sela koja su osposobljena da prime turiste: Devići, Bele Vode i Medurečje na padinama Golije, Kušići na padinama Javora, Maće i Katići na padinama Mučnja i Lisa - selo na desetak kilometara od Ivanjice. Maće, Devići i Lisa prvi su počeli da primaju turiste. U njima je dakle začet seoski turizam u ovom planinskom kraju Srbije.

Slika 1 - Turistička karta Ivanjice

Devići su pionir seoskog turizma u Srbiji. Ovo naselje je od Ivanjice asfaltnim putem udaljeno 36 km. Nalazi se na nadmorskoj visini od 740 m. Okolina mesta je bogata šumskim plodovima (jagode, borovnice, maline, kupine...). Tu se nalaze i reke Studenica i Brusnička reka koje su bogate potočnom pastrmkom i lipljanom. Na putu prema ovom selu se nalazi mrestilište potočne pastrmke – jedinstveno u našoj zemlji, u Braduljičkoj reci. Prirodne retkosti su jezero na Jelaku i slapovi na reci Izubri. U blizini se nalaze i brojni kulturno–istorijski spomenici kao što su: crkva u Pridvorici koja datira iz 12. veka, Rimski česma u Čečini, ostaci rimskog utvrđenja na lokalitetu Gradina, ostaci radionice za izradu oružja na lokalitetu Samokovo.

Katići su naselje koje se nalazi nadomak planine Mučanj, na nadmorskoj visini od 1000 m. Selo karakterišu brižno uređena dvorišta kao i kuće koje su pokrivene čuvenom mačanskom pločom, koja se vadi u obližnjem naselju Maće. Klima ovog područja se odlikuje odsustvom velikih kontrasta usled vetrova koji sprečavaju kako preterano zagrevanje tla leti, tako i nagla rashlađenja zimi. Vazduh je besprekorno čist. Pored prirodnih atraktivnosti, ovo područje ima i kulturno–istorijske spomenike, među kojima se ističe Bela crkva u Brezovi, koja se pominje u jednoj povelji cara Dušana (iz 14. veka).

Medurečje je selo na stazama Nošnice i Moravice, na 530 mnnv, na asfaltnom putu 9 km južno od Ivanjice. Bistri i brzi tokovi Moravice i Nošnice bogati su pastrmkom. Ima uzgajalište kalifornijske pastrmke, koje je trenutno zatvoreno. Seoskim turizmom ovo lepo selo počelo je da se bavi 1976. godine.

Kušići su jugoistočno od Ivanjice, na padinama Javora, na putu Ivanjica – Sjenica, na 909 mnnv. Od Ivanjice su udaljeni 28 km. Podneblje ovog planinskog sela vrlo povoljno utiče na ljude obolele od visokog krvnog pritiska, bronhijalnog katara i malokrvnosti, zbog svoje idealne nadmorske visine, ruže vetrova, koncentracije jona i prisustva borove šume. Okolni bregovi, šume i livade prošarane poljskim cvećem mame svojim lepotama.

Bele Vode se nalaze 33 km južno od Ivanjice, na 1350 mnnv, u privlačnom planinskom ambijentu Golije, prošaranim gustim mirišljavim smrčevim šumama, bujnim livadama, mnogim bistrim izvorima i potocima. Lov, ribolov, kao i planinarenja su turistička ponuda ovog i drugih golijskih sela. Bele Vode su posebno specifične jer poseduju uređenu stazu za skijanje sa priručnom žičarom, ali nemaju nikakve smeštajne kapacitete za turiste koji vole sneg. Inače, snega ovde ima i po pet-šest meseci godišnje.

Značajnu turističku atrakciju predstavlja **Daičko jezero**, koje se nalazi u jednom manjem snežaničkom leglu–cirku minulog glacijalnog doba na 1492 mnnv. Njegova površina se stalno smanjuje zbog osvajanja obala vegetacijom. Ovo jezero je pod zaštitom države.

Maće je zaseok sela Katići. Nalazi se zapadno od Ivanjice pod Mučnjem, na 900 mnnv. Kuće za smeštaj turista su dosta komforne, sa čistim dvorištima, pokrivene su plavim pločama – argilošistom koje se ovde kopaju i lako cepaju od gromade. Metalno sjajni krovovi ovih kuća daju posebnu sliku uklopljenu u pejzaž i predstavljaju raritet na srpskim prostorima.

5. PLANINSKI TURIZAM

Iako u svom okruženju ima tri značajne planine, razvitak planinskog turizma ivanjičke opštine tekao je veoma sporo i nije pratio, ni po obimu ni po dinamici, razvoj drugih planinskih turističkih mesta u Srbiji. Tek u novije vreme, sa proširenjem turističke tražnje za zimovanjima, počinje postepeni razvitak ove vrste turizma.

Za sada je Golija najposećenija i najuređenija ivanjička planina. U letnjem periodu godine na Goliji se organizuju škole u prirodi. Posetioци mogu da uživaju u svežem vazduhu, prelepim vidikovcima, šetnjama i branju šumskih plodova. Što se tiče Javora i Mučnja oni su često meta učeničkih ekskurzija. Posetioци se smeštaju u okolnim selima, odakle kreću na izlete na ove planine. To je jedinstvena prilika da u toku šetnje uživaju u prekrasnim livadama i šumama Javora, i plavičastim stenama Mučnja koji se poput prirodnog grada diže u visinu. Takođe pojedina istaknuta uzvišenja ovih planina su prava poslastica za ljubitelje *paraglajdinga*. Smeli sportisti imaju mogućnost da uživaju u pogledu na ove planine sa visine, što predstavlja neponovljiv užitek.

6. MATERIJALNI TURISTIČKI RESURSI

Posetiocima opštine Ivanjica na raspolaganju je 988 ležaja u kategorisanim i 167 u nekategorisanim objektima, što čini ukupno 1155 ležajeva. Smeštaj turista je moguć u sledećim objektima:

Hotel Park – nalazi se u blizini centra grada u gradskom parku i raspolaže sa 138 ležaja u jednokrevetnim i dvokrevetnim sobama, tri apartmana i luks apartmanom. Hotel je sa četiri zvezdice i potpuno je renoviran. Hotel Park ima odlične uslove za sportski, kongresni i zdravstveni turizam. Gostima pored kvalitetne usluge i specijaliteta ovog kraja, nudi dopunski sadržaj, kao što je organizovanje raznih izleta i ručkova u prirodi.

Renovirani **hotel „Moravica“**, sada **„Western sity hotel“**, je hotel sa 18 soba i 42 ležaja renoviran u skladu sa zahtevima turista i standardima koji su neophodni na turističkom tržištu. Lociran je u centru grada i pravo je mesto za odmor u gradiću sa puno šarma.

Zavod za specijalizovanu rehabilitaciju (popularno nazvan „Anemija“) – lociran je u neposrednoj blizini grada, okružen zelenilom, stazama za šetnju, u pravoj oazi mira. Zavod raspolaže sa 270 postelja u jednokrevetnim i dvokrevetnim sobama. Medicinski deo zavoda čine

internističko–hematološki blok i blok fizikalne medicine.

Odmaralište Golija (ranije „Odmaralište ratnih i vojnih invalida“) – registrovano je kao pansion prve kategorije. Locirano je u parku na samoj obali Moravice. Kapacitet je 152 ležaja u dvokrevetnim i trokrevetnim sobama.

Hotel „Golijaska reka“ - je udaljen 40 km od Ivanjice. Smešten je na jednom od najlepših delova planine Golije.

Hotel „Javor“ - raspolaže sa 92 ležaja za smeštaj turista. Nalazi se u Kušićima, 26 km jugozapadno od Ivanjice.

Motel „Lep vidik“ – lociran je na brdu iznad Ivanjice, po kome i nosi ime, sa pogledom na reku Moravicu i predivni vodopad.

Pansion „Obradović“ – na Katićima.

Motel „Lido“ - lociran na 3 km od Ivanjice u pravcu prema Devićima i Studenici, na obali reke Moravice. Raspolaže sa tri dvokrevetne sobe, restoranom i terasom iznad reke sa 50 mesta.

Broj ugostiteljskih objekata u Ivanjici iznosi 21 i oni raspolažu sa 3028 stolica. Danas je u ugostiteljstvu Ivanjice zaposleno 487 lica. Najpoznatiji restoran, koji je uvek rado posećen, bilo da se radi o domaćem stanovništvu ili turistima je **Restoran „Vodopad“**. Nalazi se u gradskom parku na reci Moravici, pored vodopada koji je vizuelni simbol grada.

Postoji u Ivanjici i okolnim selima još mnogo restorana (Lovac, Galija, Izlet, Zavičaj) i kafića (De Gaulle, Caffè Centar, No comment, Nostalgija, Caffè Square) koje nećemo posebno opisivati, već reći da na svoj način zauzimaju značajno mesto u turističkoj ponudi Ivanjice.

2006. PROMET TURISTA

Ivanjicu posećuju turisti svih uzrasta i u svim godišnjim dobima.

Godina	Broj turista			Broj noćenja		
	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
1994.	13483	26	13509	62624	33	62657
1995.	14154	100	14254	70936	656	71592
1996.	12922	180	13102	74054	248	74302
1997.	11526	247	11800	65733	510	66243
1998.	13354	198	13552	85918	338	86256
1999.	9257	115	9390	61429	153	61582
2000.	13543	227	13770	89943	374	90317
2001.	12690	227	12917	83459	374	83833
2002.	20248	262	20510	106174	509	106683
2003.	20432	317	20749	103600	650	104250
2004.	19856	246	20102	104565	478	105043
2005.	16823	380	17203	84912	610	85522
2006.	15817	425	16242	86641	756	87397

Tabela 1 – Broj posetilaca i ostvarenih noćenja u Ivanjici za period od 1994. do 2006. godine

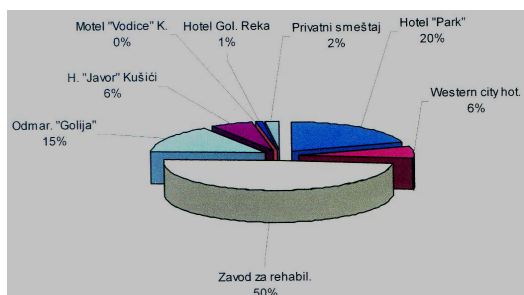
U 2006. ostvaren je veći broj noćenja, ukupno 87.397, u odnosu na 85.522, koliko je ostvareno u 2005. godini. Što se tiče stranih gostiju, njihov broj u 2006. godini je iznosio 425, što je više nego u 2005. (380). Najveći broj posetilaca već dugi niz godina prima Zavod za specijalizovanu rehabilitaciju. Na drugom mestu je hotel „Park“. Ovi podaci su ohrabrujući i govore da će broj posetilaca u ivanjički kraj rasti, posebno ako se ima u vidu da se veći deo smeštajnih kapaciteta

renovira i ponudiće gostima mnogo kvalitetniji i sadržajni smeštaj i odmor.

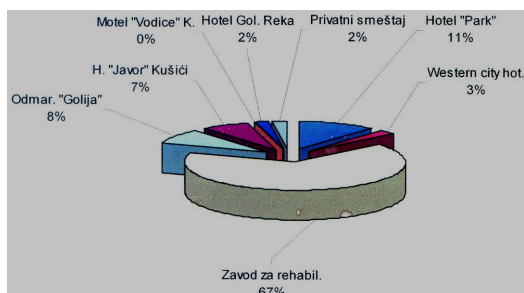
Iz godine u godinu broj posetilaca u privatnom smeštaju raste. Interesovanje za smeštaj u seoskim domaćinstvima ivanjičkog kraja je sve veće. To predstavlja, ujedno, i motivaciju za domaćine ivanjičkog kraja da se bave ovim vidom turizma.

Naziv objekta	Broj soba	Broj ležaja	Domaći gosti	Strani gosti	Noćenja domaći	Noćenja strani	Ukupno gostiju	Ukupno noćenja	Noćenja 2005.	Indeks
Hotel „Park“	67	140	3074	248	9413	465	3322	9878	8562	115,37
Western city hot.	18	42	932	103	2170	160	1035	2330	1860	125,27
Zavod za rehabil.	108	250+20	8008	16	57880	31	8024	57911	49383	117,27
Odmar. „Golija“	70	152	2374	49	7155	49	2423	7204	5487	131,30
H. „Javor“ Kušići	23	92	933	-	6531	-	933	6531	17448	37,43
Motel „Vodice“	11	50	-	-	-	-	-	-	-	-
Hotel Gol. Reka	26	94	179	-	1700	-	179	1700	2138	79,51
Privatni smeštaj	56	150	317	9	1792	51	326	1843	644	286,18

Tabela 2 – Turistički promet u opštini Ivanjica u 2006. godini

Slika 3 – Procentualno učešće broja gostiju u turističkim objektima

Slika 4 – Procentualno učešće broja noćenja u turističkim objektima

7. ZAKLJUČAK

Iako je u davnoj prošlosti bila na rđavom glasu i predstavljala palanku u najzabačenijem delu Srbije, danas je Ivanjica nešto sasvim drugo. Zahvaljujući svom položaju u kotlini koju okružuju planine: Javor, Golija, Mučanj i Čemernica, pogodnim klimatskim uslovima, obilju prirodnih lepota i brojnih kulturno–istorijskih sadržaja, Ivanjica je vrlo pogodno mesto u kome se na hiljade turista odmara, razonodi, oporavlja i uživa. Zbog toga za brojne ljubitelje prirode ova

vazдушna banja označava ili podsećanje na prijatno proveden odmor, ili otkriva želju i plan da se u njoj predstojeći odmor provede.

Ono u čemu je moravički kraj posebno značajan jeste seoski turizam. Začetnici seoskog turizma u Srbiji su ivanjička sela Maće (kod Katića), Lisa i Devići, sedamdesetih godina 20. veka. Iako su prvi došli na ideju da privuku turiste u prelepa moravička sela, sa nezagađenom životnom sredinom, mirom, tišinom, svežinom šuma i mirisom livada i voćnjaka u cvatu, Moravičani nisu uspeli da iskoriste svoja preimućstva. Danas se u moravičkom kraju seoskim turizmom bave samo pojedini žitelji Devića, Lise, Katića, Kušića i Međurečja. Ivanjički kraj ima atraktivne atribute kao tipično turističko područje, naročito za turističku klijentelu iz velikih industrijskih urbanizovanih zona i iz nizijskih predela. Na ovom području su mogući svi oblici turizma od zdravstvenog do seoskog.

Ivanjica, kao turističko mesto i neposredno ishodište za turističku ponudu u čitavom ovom kraju, realizuje godišnje preko 10.000 noćenja, sa prosečnim boravkom od pet dana po gostu. Pretežno, oko 98%, su domaći gosti. Preko cele godine se registruje visok, konstantan broj gostiju zdravstvenog, poslovnog, sportskog i seoskog turizma. Sezona traje od maja do oktobra i zimi, u januaru mesecu, kada je školski raspust i praznici. Najviše gostiju ima u julu i avgustu, što ukazuje da su ova dva meseca i vrhunac sezone. Za poslednjih pet godina Ivanjica beleži brz tempo porasta prometa turista, nakon petnaestogodišnje stagnacije, što je posledica opštih društvenih i političkih zbivanja, koja su se desila na ovim prostorima.

Ivanjica ima svoje mesto i na međunarodnom turističkom tržištu, s obzirom da se očekuju investicije u planinu Goliju za razvoj zimskog turizma, a ne treba zaboraviti da je ivanjički kraj proglašen vazdušnom banjom pa je samim tim interesantan kao destinacija gde je zdrava hrana i čist vazduh nešto što se sve više traži.

Ukoliko se ne zastane sa investicijama i daljim proširenjima turističke ponude, podizanjem kvaliteta usluga, a naročito kada se počne sa izgradnjom infrastrukture na Goliji, kako bi otvorili ovu planinu za potencijalne investitore, perspektive razvoja turizma ovog kraja su velike.

8. LITERATURA

- [1] Marković S., Popović I., Ostojić M.: *Seoski turizam – mogući pokretač razvoja brdsko-planinskog područja moravičkog kraja*, "Traktori i pogonske mašine", vol. 10, No. 2, oktobar 2005, Novi Sad, str. 302-308.
- [2] Marković S., Ostojić M.: *Turistički vodič kroz ivanjički kraj*, Turistička organizacija opštine Ivanjica, Ivanjica, 2006.